

OTOMATİK KATILIM SİSTEMİNİN BİREYSEL EMEKLİLİK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Doç. Dr. Faruk AKIN*

Özet

Dünya uygulamaları ile kıyaslandığında oldukça yeni bir uygulama olan Bireysel Emeklilik Sistemi başlangıç yılı olan 2003 yılından bu yana hızlı bir gelişim göstermiştir. Bireysel Emeklilik Sisteminde toplanan fonlar ülkenin tasarruf hacminin artması, piyasalara uzun vadeli fon girişinin sağlanması ve katılımcıların emeklilik döneminde refah seviyelerinin artması gibi önemli amaçların gerçekleşmesini sağlamaktadır. Gönüllülük esasına dayalı olarak başlayan Bireysel Emeklilik Sisteminde 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması ve bireylerin aktif çalışma dönemindeki gelir seviyelerini korumaları amacıyla "Otomatik Katılım Sistemi"ne geçilecektir. Çalışmada Otomatik Katılım Sistemi'nin Bireysel Emeklilik Sektörü'ne muhtemel etkileri üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda Otomatik Katılım Sistemi'nin çalışanlara ve işverenlere etkisi, emeklilik şirketlerine etkisi ve yurtiçi tasarruflara etkisi değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler:

Bireysel Emeklilik Sistemi, Otomatik Katılım Sistemi, Türkiye

THE EFFECTS OF AUTOMATIC ENROLLMENT SYSTEM ON INDIVIDUAL PENSION SECTOR

Abstract

When compared to its worldwide applications, the Individual Pension System has shown a significant growth since its launch year of 2003. Among the funds collected within the Individual Pension System, lets the realization of several important goals such as the increasing the country's savings volume, providing a long-term fund inflow to the markets and increasing the welfare levels of the participants during their retirement period. Starting with January 1st, 2017, Individual Pension System which began with a basis on voluntariness, will be replaced with "Automatic Enrollment System" in order to increase the national savings ratios, for individuals to preserve their income levels during their period of active working. In this study, the possible effects of Automatic Enrollment System on the Individual Pension Sector will be investigated. Furthermore, the effects of Automatic Enrollment System on employers and employees, pension firms and national savings will be evaluated.

Key Words:

Individual Pension System, Automatic Enrollment System, Turkey

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü,
drfarukakin@gmail.com

1. Giriş

Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Yaşlanan nüfus ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerindeki baskıyı artırmakta, sağlık giderlerinin yükselmesine yol açmakta ve bireylerinin emeklilik dönemlerinde refah kaybına uğramasına yol açmaktadır. Yaşlılık olgusunun yarattığı bu sorunlar ülkeleri mevcut sistemlerine alternatif bir sistem arayışına itmiştir. Bu arayışın bir neticesi olarak bireylerin gönüllü ya da otomatik/zorunlu olarak katılabildiği özel emeklilik sistemleri kurulmuştur. Türkiye’de de bu amaçla kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı gönüllülük esasına dayanan Bireysel Emeklilik Sistemi oluşturulmuştur. Ekonomiye uzun vadeli fon sağlayarak, gerek kamunun borçlanma maliyetlerini düşürücü yönde olumlu katkı yapan, gerek özel sektörün daha uzun vadeli ve daha düşük maliyetli finansman olanaklarına ulaşabilmesine imkân veren emeklilik fonlarının gelişiminin ülkemiz açısından oldukça önemli olduğu; sistemin sürdürülebilir ekonomik büyüme ve finansal istikrar üzerinde ciddi katkılarının olacağı düşünülmektedir (TCMB 2011: 58).

Bireysel Emeklilik Sistemi ile bireylerin emeklilik dönemlerinde refah seviyelerinin artması ve tasarruf açığının azaltılması amaçlanmıştır. 27 Ekim 2003’de ilk emeklilik planlarının tasdiklenmesiyle başlayan ve dünya örnekleri ile kıyaslandığında oldukça yeni bir uygulama olan Bireysel Emeklilik Sistemi hızlı bir gelişim göstermiştir. 2003 yılı sonunda 15 bin katılımcı ve 5 milyon TL’ye ulaşan katılımcıların fon tutarı 1 Ocak 2013’den sonra %25 oranında devlet katkısı uygulamasına geçilmesi ile birlikte çok daha hızlı bir şekilde gelişimini sürdürmüştür. 31.12.2012 tarihi itibarıyla 3.128.130 kişinin

dahil olduğu Bireysel Emeklilik Sisteminde 18.11.2016 tarihi itibarı ile katılımcı sayısı 6.540.899 kişiye, katılımcıların fon tutarı 51 Milyar TL’ye, devlet katkısı fon tutarı ise 7 Milyar TL’ye ulaşmıştır. Bireysel Emeklilik Sistemi’nde yeni dönem Otomatik Katılım Sistemi ile başlayacak olup, Sistemin bu dönemde daha hızlı bir gelişim göstermesi beklenmektedir. Bu çalışmada Otomatik Katılım Sistemi’nin çalışanlara ve işverenlere etkileri, emeklilik şirketlerine etkileri ve tasarruflara etkileri ele alınacaktır.

2. Emeklilik Dönemi Tasarruf Açığı

Avivasa tarafından 2010 yılında ilk kez yapılan ve 2016 yılında tekrarlanan Emeklilik Dönemi Tasarruf Açığı araştırması, Türkiye’de emeklilik döneminde bireylerin mevcut hayat standartlarını devam ettirebilmek için ne kadar tasarruf yapmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. 2010 yılında yapılan araştırmada Türkiye’de 2011-2051 döneminde emekli olacak bireylerin emeklilik birikimlerini karşılayabilmek için 91 milyar euro ek tasarruf yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. 2016 yılında yapılan araştırma ise 2017-2057 yılları arasında emekli olacakların yapması gereken tasarruf miktarının %37 artışla 125,2 milyar euroya yükseldiğini göstermektedir. Araştırma kapsamındaki 17 ülke içerisinde Türkiye tasarruf açığında 5. sırada yer almaktadır. Türkiye’nin hâlihazırda genç bir nüfusa sahip olması, tasarruf açığının düşmesine yardımcı olsa da 2057 yılında nüfusun %40’ının 60 yaş ve üzeri olacağı gerçeği, bu açığın ileriki dönemlerde daha da artacağına işaret etmektedir (Avivasa 2016: 5). Tablo 1’de ülke başı yıllık emeklilik tasarruf açığı ve kişi başı yıllık emeklilik tasarruf açığı gösterilmektedir.

Tablo 1: 2017 -2057 Döneminde Emekli Olacak Bireyler İçin Gerekli Ek Tasarruf Miktarı

Ülkeler	Ülke Başı Yıllık Emeklilik Tasarruf Açığı (Milyar Euro)	Kişi Başı Yıllık Emeklilik Tasarruf Açığı (Bin Euro)
Almanya	461	12
İngiltere	365	13
Fransa	241	7
İspanya	192	12
Türkiye	125	3
İtalya	99	4
Polonya	65	4
İrlanda	28	12
Litvanya	5	4

Kaynak : Avivasa, Emeklilik Dönemi Tasarruf Açığı Araştırması Türkiye Raporu Ekim 2016, s. 5.

Türkiye'de yurtiçi tasarruf oranlarının düşük olması tasarruf oranlarının artırılması amacıyla politikalar geliştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda önemli bir tasarruf aracı olarak görülen Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Otomatik Katılım ile ivme kazandırılarak birikimlerin daha da artması hedeflenmektedir. 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 18 milyon ücretli çalışandan 45 yaş altı 13 milyon ücretli çalışanı kapsayan "otomatik katılım sistemi" düzenlemesine geçilecektir.

3. Özel Emeklilik Sistemlerine Otomatik Katılım

Otomatik Katılım Sistemi, dünyada ilk defa Amerika tarafından uygulanmış ve emeklilik sistemine katılım oranı %37'lerden %86'lara çıkmıştır (Akgiray vd. 2016: 14). Ülkelerin önemli bir kısmında otomatik katılım sistemi yeni bir uygulama olmayıp, uzun bir geçmişe sahiptir. Otomatik katılımın uygulandığı gelişmiş ülkelerde emeklilik sistemine aktarılan tasarruflar hızla büyümektedir.

Gelişmiş ülkelerde; (Avustralya – SuperAnnuation, Amerika - US Thrift Savings, Yeni Zelanda - KiwiSaver, ve İngiltere - NEST örnekleri) otomatik katılım ile emeklilik

sistemlerine katılımın büyük oranda arttığı görülmektedir. Şili'de de gelişmiş ülkelerdeki örneklere benzer bir şekilde, otomatik katılım ve işveren katkısıyla emeklilik sisteminde hızlı büyüme oranları yakalamış ve Şili gelişmekte olan ülkeler arasında GSYİH'ye oranla en büyük emeklilik fonlarına sahip ülke olmuştur (Akgiray vd. 2015:1).

Yeni Zelanda'da otomatik katılım sistemi başarıyla uygulanmış ve %8'lerde olan tasarruf oranları %20'lerin üzerine çıkmıştır (Sebilcioğlu 2016). Özel emeklilik fonlarına otomatik katılımın olduğu ülkelerde, kişilerin işe başlama tarihlerinden itibaren fona belirli bir katkı payı ödemesi zorunlu hale getirilmiştir. Bazı ülkelerde sadece çalışanlar, bazı ülkelerde ise hem çalışanlar hem de işverenler emeklilik fonuna katkı sağlamaktadır. Kamu tarafından yönetilen emeklilik fonlarının aksine, katılımcılara emeklilik dönemlerinde belirli bir meblağın ödenmesi garanti edilmemekte, kişiler fonlarının büyüklüğüne göre gelir elde etmeye hak kazanmaktadır (TCMB 2016: 21). Tablo 2'de seçilmiş ülkelerde otomatik katılım programlarının temel özellikleri gösterilmektedir.

Tablo 2: Otomatik Katılım Programlarının Temel Özellikleri

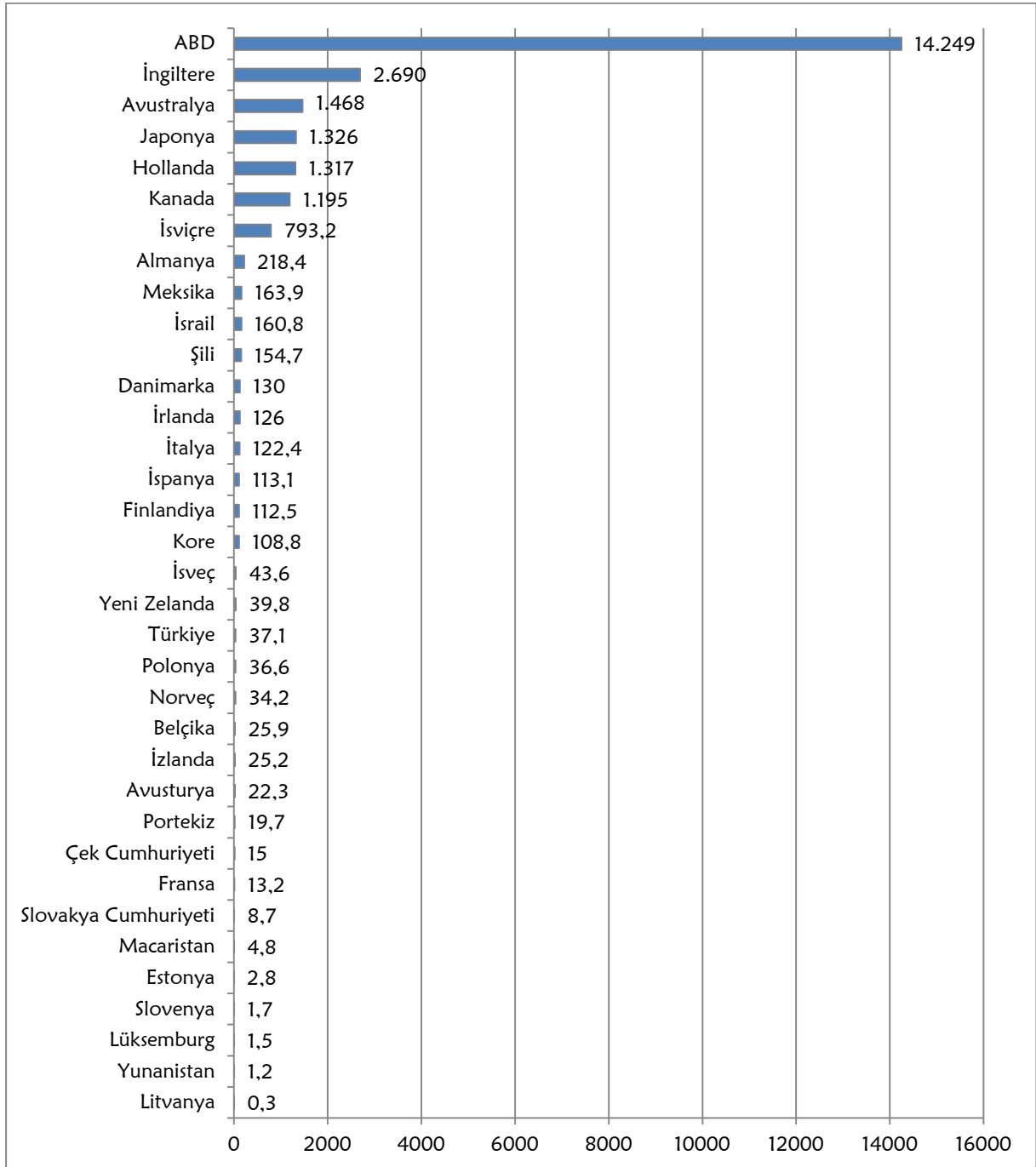
Ülke	Uygulama Yılı	Hedef Nüfus	İptal Etme	Katkı Oranı	Maddi Teşvikler	Katkı Payı Ara Verme
Şili	2012-2015	Belirli bir vergi kategorisinde serbest çalışanlar	Gelir vergisi beyan sürecinin bir parçası olarak, 2012'den 2014'e kadar her yıl iptal etmek mümkündür	Bireysel: Kapsanan kazançların %10'u	Yok	İzin verilmemektedir
İtalya	2007	2007 yılının ilk yarısında özel sektörde çalışan tüm işçiler, daha sonra yeni istihdam edilen işçiler	6 ay içinde iptal etmek mümkündür.	İşveren Katkısı: Emeklilik fonlarında ödenecek brüt maaşın %6,91	Emeklilik planlarına gönüllü olarak katılanlarla aynıdır.	İzin verilmemektedir
Yeni Zelanda	2007	Yeni çalışanlar	Katılımı takip eden 2-8 hafta içinde iptal etmek mümkündür.	Çalışan Katkısı: (min) %3, (%8'e kadar) İşveren Katkısı: (min) %3	Hükümet, 521.43 NZD tutarında (üye vergi kredisi şeklinde) katkı yapmaktadır ve her bireysel hesabı 1.000 NZD ile başlatmaktadır.	İlk 12 aylık üyelikten sonra otomatik olarak kayıtlı işçiler, herhangi bir sebepten dolayı en az 3 ay, en fazla 5 yıl katkıda bulunmayı bırakabilir.
İngiltere	2012	22 yaş ve Devlet emeklilik yaşı (her yıl 10.000 GBP'den daha fazla kazananlar) arasında çalışanlar	İptal etmek her zaman mümkündür.	Minumum katkı oranı 6 yıllık dönemde artacaktır. 2018 yılından itibaren asgari katkı oranı, % 8 olacaktır	Vergi indirimi ile devlet katkısı	Katılımcılar istedikleri zaman katkıda bulunmayı bırakabilir.
ABD	1998	1 yıllık hizmetini tamamlayan ve 22 yaşından daha büyük olan çalışanlar	İptal etmek 90 gün içinde mümkündür. Katkılar (bunlara ilişkin kazançlarda dahil) işçilere iade edilir.	EACA 401 (k) planlarında, çalışanlar katkı oranına karar verir (kanunla belirlenen sınırlar dahilinde) QACA planında, asgari varsayılan oran % 3 olup, beşinci yılda % 6'ya erişmek üzere aşamalı olarak artmaktadır. Otomatik katılım planları, yükseltme özelliklerini içerebilir.	Vergi teşvikleri	İzin verilmemektedir

Kaynak: Paklina, Nina (2014), Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment, IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision, No.22, pp. 28-29.

Özel emeklilik fonu varlıkları 2015 yılında dünya çapında 38 trilyon dolara ulaşmıştır. ABD 14,2 trilyon dolarlık emeklilik fonu varlığı ile ilk sırada yer alırken ABD'yi 2,6 trilyon dolar ile İngiltere, 1,4 trilyon dolar ile Avustralya, 1,3 trilyon dolar ile Japonya ve Hollanda ile 1,1 trilyon dolar ile Kanada

takip etmektedir. Türkiye 37,1 milyar dolarlık emeklilik fonu varlığı ile 35 OECD ülkesi içerisinde 20. sırada yer almaktadır. Şekil 1'de 2015 yılında OECD ülkelerinde emeklilik fonu varlıklarının ulaştığı boyut gösterilmektedir.

Şekil 1: OECD Ülkelerinde Emeklilik Fonu Varlıkları (Milyar Dolar) - 2015

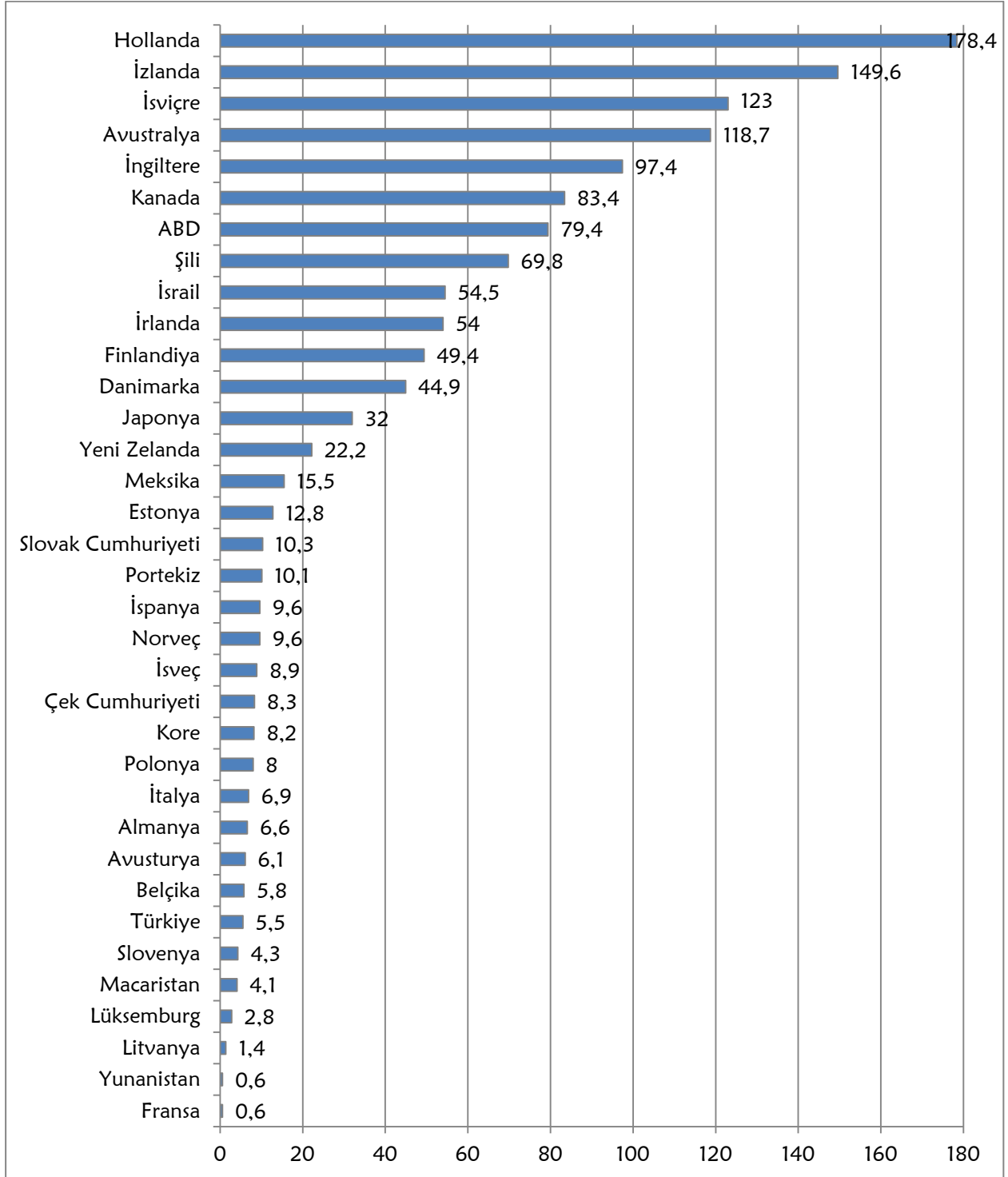

Kaynak: OECD, Pension Market in Focus, 2016, p. 29.

Emeklilik fonu varlıklarının GSYH'ye oranında ilk sırayı %178,4 ile Hollanda alırken ikinci sırada %149,6 ile İzlanda, %123 ile İsviçre, %118,7 ile Avustralya ve %97,4 ile İngiltere almaktadır. Türkiye'de emeklilik fonu varlıklarının GSYH'ye oranı ise sadece

%5,5 olup 35 OECD ülkesi içerisinde en yüksek orana sahip 29. ülke konumundadır. Şekil 2'de 2015 yılında OECD ülkelerinde emeklilik fonu varlıklarının GSYH'ye oranı gösterilmektedir.

Şekil 2: OECD Ülkelerinde Emeklilik Fon Varlıklarının GSYH'ye Oranı (%) - 2015

Kaynak: OECD, Pension Market in Focus, 2016, p. 30.

4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sektörüne Otomatik Katılım Sisteminin Etkileri

Bireysel Emeklilik Sistemine “otomatik katılım” 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren uygulanmaya başlayacaktır. Uygulamaya Türk vatandaşı veya mavi kartlı olup 45 yaşın altında ücret karşılığı çalışanlar, düzenlenecek emeklilik sözleşmesiyle bir emeklilik planına dâhil edilecektir. Çalışanın katkı payı, prime esas kazancın yüzde 3’üne karşılık gelen tutar olacaktır. Çalışanın emeklilik planına dâhil olduğunun kendisine bildirildiği tarihi müteakip iki ay içinde herhangi bir kayba uğramadan sözleşmeden cayma hakkı bulunmaktadır. Mevcut devlet katkısının geçerli olduğu sistemde, çalışanın cayma hakkını kullanmaması sisteme girişte bir defaya mahsus olmak üzere katılımcıya bin TL ilave devlet katkısı sağlanacaktır. Emeklilik hakkı kazanan katılımcı, hesabında bulunan birikimi en az on sene vadeli, yıllık gelir sigortası kapsamında almayı tercih ederse, kendisine birikiminin yüzde beşi karşılığı kadar ek devlet katkısı ödemesi yapılacaktır. Ayrıca bu sistemde, şirketlere fon işletim gideri kesintisi dışında başka bir kesinti yapılmayacaktır (T.C. Kalkınma Bakanlığı 2016a).

Uluslararası Para Fonu (IMF) projeksiyonlarına göre, Türkiye gelecek 5 yıllık süreçte % 15’lik tasarruf oranları ile bir anlamda yerinde sayacaktır. Tasarrufların milli gelire oranının 2016 yılında %15,42 2017 yılında %14,95 2018 yılında %14,64 2019 yılında %14,55 2020 yılında %14,59 ve 2021 yılında %14,56 olacağı tahmin edilmektedir (Bloomberght 2016). Türkiye’deki tasarruf oranları dünyadaki tasarruf oranları ile karşılaştırıldığında ülkemizin katetmesi gereken önemli bir mesafe olduğu görülmektedir. ABD, İngiltere ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde başarılı örnekleri bulunan “otomatik katılım” uygulamasının Türkiye’de hayata

geçmesi ile birlikte yurtiçi tasarruf oranının artırılması ve çalışanların çalışma döneminde sahip oldukları refah seviyesinin emeklilik döneminde de korunması için emekliliğe yönelik tasarruf etmeye özendirilmesi amaçlanmaktadır (PwC 2016: 1).

Peker (2016: 59)'e göre "Özel emekliliğe katılımı arttırmak için uygulanabilecek etkili yöntem ABD, Yeni Zelanda, İngiltere, Avustralya gibi birçok ülkede uygulanan “otomatik katılım” sistemidir. Türkiye’de de tasarruf oranlarının artırılması ve Bireysel Emeklilik Sistemi’ne katılımın yükseltilmesi hedefleri ile otomatik katılım sistemine geçişe yönelik hazırlıklar hızlanmıştır. Ancak Türkiye’de otomatik katılım sistemine geçmeden önce mevcut maliyetlerin azaltılması gerekmektedir. Zira mevcut getiri ve kesinti yapısı ile Devlet desteği olmadan sistemin sürdürülebilir olması mümkün değildir. Ayrıca otomatik katılım sisteminin, işverenlere ve çalışanlara mevcut gider yapısı ile anlatılabilmesi de politik olarak güç olacaktır. Bu kapsamda, zorunlu ya da otomatik katılım sistemini tercih etmiş olan bazı ülkelerde kullanılan yönetici şirketlerin ihale ile belirlenmesi yönteminin, öncelikle kamu katkısı ile oluşturulan devlet katkısı fonları için uygulanması, otomatik katılım öncesinde kesintilerin düşürülmesine yönelik iyi bir pilot uygulama niteliğinde olacaktır".

4.1. Çalışanlara ve İşverenlere Etkisi

Otomatik Katılım Sistemi 1 Ocak 2017 tarihinde başlayacaktır. Uygulamaya Türk vatandaşı veya mavi kartlı olup 45 yaşın altında ücret karşılığı çalışanlar (daha önce Bireysel Emeklilik Sistemine dâhil olup olmasına bakılmaksızın) düzenlenecek emeklilik sözleşmesiyle bir emeklilik planına dâhil edilecektir. Tablo 1’de çalışanlar için otomatik katılım sisteminin esaslarına yer verilmiştir.

Tablo 1: Çalışanlar İçin Otomatik Katılım Sisteminin Esasları

	Çalışanlar
Kapsam	Türk vatandaşı veya mavi kartlı olup, 45 yaşının altındaki tüm 4a ve 4c kapsamındaki çalışanlar ve çalışmaya yeni başlayacaklar uygulamaya dahildir.
Katkı Payı Tutarı	Prime esas kazancın yüzde 3'üne karşılık gelen tutar olacaktır.
Ek Devlet Katkısı ve Başlangıç İlave Devlet Katkısı	%25 Devlet katkısı ve 1.000 TL Başlangıç İlave Devlet Katkısı
Emeklilik Döneminde Ek Devlet Katkısı	Emekliliği hak eden katılımcılar birikimlerini toplu olarak almayı en az 10 yıl süreli gelir sigortası yaptırımları durumunda birikiminin %5'i kadar ek devlet katkısı verilecektir.
Devlet Katkısı ve Başlangıç İlave Devlet Katkısı Hak etme Süreleri	0-3 yıl %0 3-6 yıl %15 6-10 yıl %35 10 yıl - Emeklilik öncesi %60 Emeklilik dönemi %100
Devlet Katkısı Hesaplama	Otomatik katılım kapsamındaki sözleşmeler için Devlet katkısı üst sınırı Bireysel Emeklilik sözleşmelerinin devlet katkısı limitinden ayrı hesaplanacaktır. Örneğin, 2016 yılı için otomatik katılım kapsamı dışındaki sözleşmesi için azami 4.941 TL devlet katkısı hesaplanırken, otomatik katılım kapsamındaki sözleşmesi için ayrıca 4.941 TL devlet katkısı hesap edilir.
Daha Önce Sisteme Dahil Olanlar	Daha önce sisteme dahil olanlara otomatik katılım ile yeni bir sözleşme yapılacaktır.
Cayma Hakkı	Çalışanın emeklilik planına dahil olduğunun kendisine bildirildiği tarihi müteakip iki ay içinde herhangi bir kayba uğramadan sözleşmeden cayma hakkı bulunmaktadır.
Ek Katkı Payı Ödemesi	Çalışanın ücretinden yapılacak kesinti dışında katkı payı ödemesi yapılamaz.
Kesintiler	Otomatik katılım kapsamında çalışanlardan sisteme girerken giriş aidatı, sistemden ayrılma durumunda ise herhangi bir ertelenmiş aidat ya da ücret ödemesi alınmaz. Sistemde bulunduğu sürece çalışanların emeklilik hesabındaki birikimleri üzerinden Fon İşletim Gider Kesintisi (FİGK) dışında bir kesinti yapılamaz.

Kaynak: EGM, www.egm.org.tr, Sıkça Sorulan Sorular, (27.11.2016).

Bireysel Emeklilik katkı payları çalışanın ücretinden kesinti yoluyla emeklilik şirketlerine aktarılacağından işverene ek bir maliyet doğmayacaktır. Ancak işletmelere ilave operasyonel yükler getirecektir (PwC 2016: 2). İşveren, katkı payını çalışanın ücretinden kesip emeklilik şirketine aktarmakla yükümlüdür. İşveren yükümlülüklerine uymaması halinde her bir ihlal için Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığınca yüz Türk Lirası idari para cezası uygulanır. Ayrıca işveren katkı payını emeklilik şirketine eksik, geç aktarması veya aktarmaması durumunda, çalışanın birikiminde oluşan parasal kayıptan sorumludur (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı 2016: 7-8).

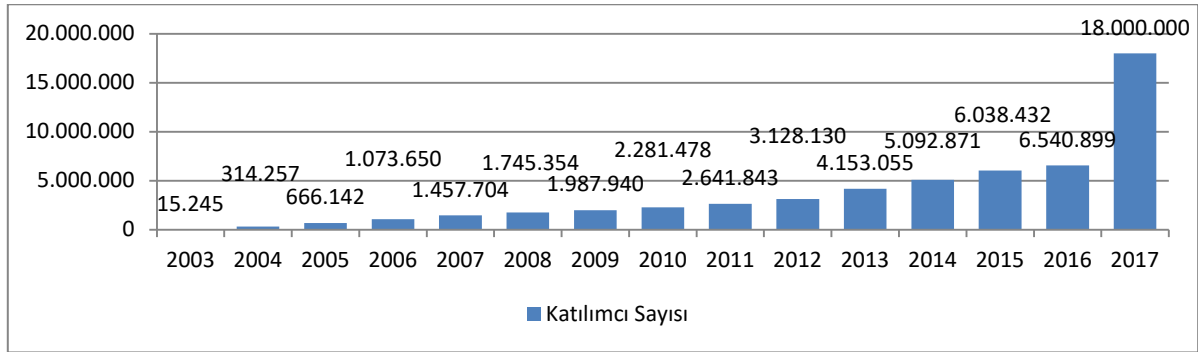
4.2. Emeklilik Şirketlerine Etkisi

Türkiye'de toplam ücretli çalışan sayısı 18 milyon olup 45 yaş altı ücretli çalışan 13 milyon kişinin 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren kademeli olarak otomatik katılım ile Bireysel Emeklilik Sistemine dâhil olması beklenmektedir. Ayrıca her yıl yaklaşık 800 bin kişinin de sisteme dâhil olması beklenmektedir. Bireysel Emeklilik Sisteminde 18 Kasım 2016 itibariyle 6.540.899 katılımcı bulunmakta olup 1 Ocak 2017 tarihinde başlayacak otomatik katılım ile sistemde katılımcı sayısı ile ilgili önemli artışlar beklenmektedir. PwC'ye göre Bireysel Emeklilik Sistemine otomatik katılım ile 2017 yılı sonu itibariyle katılımcı sayısının yaklaşık 18 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir (PwC

2016: 1). Grafik 1'de Bireysel Emeklilik Sisteminde yıllar itibariyle katılımcı sayısı gösterilmektedir.

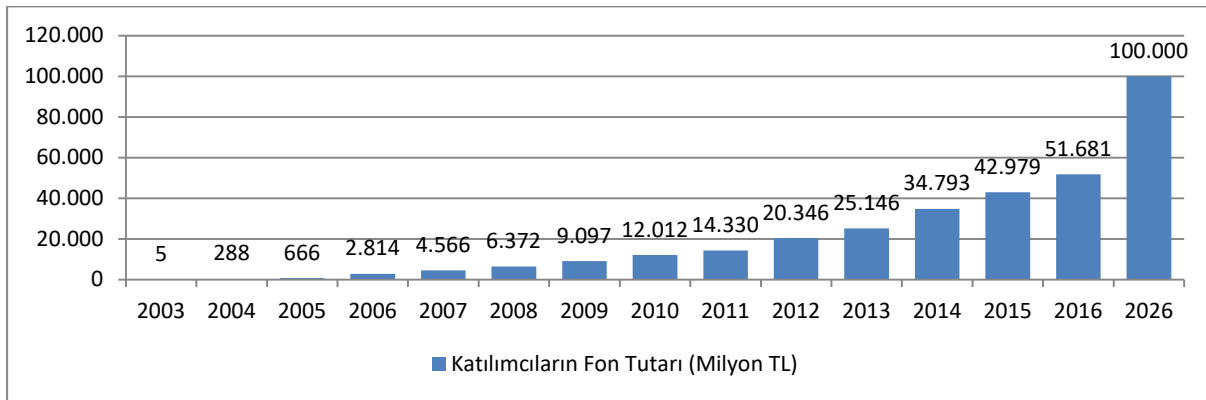
2003 yılında ilk emeklilik planlarının tasdiklenmesiyle başlayan Bireysel Emeklilik Sisteminde katılımcıların fon tutarı yıllar itibariyle sürekli artmıştır. 18 Kasım 2016 tarihi itibariyle 51 milyar TL'yi aşan katılımcıların fon tutarı, otomatik katılım uygulamasının başlamasından sonraki 10 yıllık süre zarfında ilave 100 milyar TL'lik bir tasarruf yaratacağı tahmin edilmektedir. Grafik 2'de Bireysel Emeklilik Sisteminde katılımcıların yıllar itibariyle fon tutarı gösterilmektedir

Grafik 1: Katılımcı Sayısı

Kaynak: EGM, www.egm.org.tr, (27.11.2016).

Grafik 2: Katılımcıların Fon Tutarı

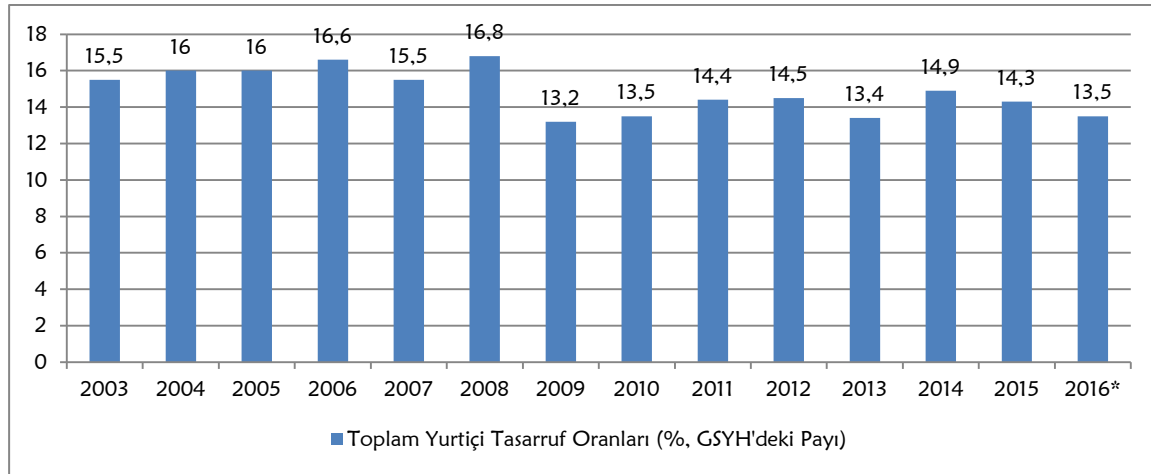
Kaynak: EGM, www.egm.org.tr, (27.11.2016).

4.3. Tasarruflara Etkisi

Bireysel Emeklilik Sisteminde toplanan fonlar ülkenin tasarruf hacminin artmasını sağlamaktadır. Sistemden yoksun ülkelerde küçük tasarruflar yastık altında tutulurken, yatırımlara yönlendirilecek fonların birikimi yeterli olamamaktadır. Bireysel Emeklilik Sistemi ile bu küçük tasarruflar bir araya getirilerek kayıt altına alınırken, aynı zamanda finansal sistemin derinleşmesine ve gelişmesine katkıda bulunacak fon birikimi sağlanmaktadır. Ayrıca, emeklilik fonlarının kısa vadeli alım satım işlemleri yerine uzun vadede getiri elde etme hedefi, sermaye piyasalarında uzun vadeli kurumsal yatırımların artmasına olanak vermektedir. Bu durum ise kısa vadeli sermaye hareketlerinin yol açacağı dalgalanmaları ve bunların etkilerini sınırlarken, sermaye piyasalarının krizlere karşı direncini artırmakta ve bunların yatırımcılar için daha güvenli olmasına katkıda bulunarak finansal istikrarı olumlu yönde etkilemektedir (TCMB 2011: 55).

Türkiye ekonomisinin yüksek oranlı ve sürdürülebilir biçimde büyümesi üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanılmasına, beşeri ve fiziki sermaye birikiminin hızlandırılmasına ve teknolojik gelişmenin ivmelendirilmesine bağlıdır. Büyümenin finansmanının sürdürülebilir kaynaklardan sağlanması ve kaynakların üretim ve verimlilik potansiyeli yüksek alanlara yönlendirilmesi, sürdürülebilir ve kalıcı büyüme bakımından elzemdir. Bu çerçevede, hem makroekonomik kırılmalıkları azaltıcı etkisi hem de hızlı büyüme için yüksek düzeyde ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi gereken yatırımların finansmanını kolaylaştırması nedeniyle yurtiçi tasarrufların artırılması önem arz etmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı 2016b: 180). Grafik 3'de ülkemizde toplam yurtiçi tasarruf oranları (GSYH'deki Payı) gösterilmektedir.

Grafik 3: Toplam Yurtiçi Tasarruf Oranları (GSYH'deki Payı)

Kaynak : T.C. Kalkınma Bakanlığı, www.kalkinma.gov.tr, (29.11.2016), *Tahmin

Katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu ancak devlet destekleriyle özendirildiği Bireysel Emeklilik Sistemi'ne ek olarak 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girecek olan düzenlemeyle katılımın otomatikleştirildiği ve hâlihazırdaki teşviklerin de getirildiği yeni bir sistem oluşturulmuştur (T.C. Kal-

kınma Bakanlığı 2016). Otomatik Katılım Sistemi ile 2026 yılına kadar Bireysel Emeklilik Sistemi'ndeki birikimlere ilave olarak yaklaşık 100 milyar TL'lik tasarrufun ülke ekonomisine kazandırılması amaçlanmaktadır (www.sabah.com.tr).

5. Sonuç

Yükselen ekonomilerden biri olan Türkiye Ekonomisi'nin önemli ekonomik sorunlarından birisi de yurtiçi tasarruf oranlarının düşük olmasıdır. Ülkemizde düşük tasarruf oranları, yatırımların artmaması, dış finansman gereksiniminin artması ve buna da bağlı olarak cari açığın yükselmesine yol açtığı görülmektedir. Ülkemizde tasarrufların artması sürdürülebilir büyüme için büyük önem arz etmektedir. Otomatik Katılım Sistemi'nin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne muhtemel katkıları şunlardır;

- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde hâlihazırda 6,5 milyon olan katılımcı sayısı, Otomatik Katılım Sistemi ile birlikte hızla artacaktır.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde katılımcı sayısının Otomatik Katılım Sistemi ile artması toplam fon tutarının da hızla büyümesini sağlayacaktır.
- Otomatik Katılım Sistemi, ülkemiz için büyük önem arz eden tasarruf açığı probleminin azaltılması ve bireylere tasarruf alışkanlığı kazandırmasında itici bir güç olacaktır.
- Otomatik Katılım Sistemi'nin Sektör açısından diğer bir önemi de tasarruf açığının her geçen yıl artmasına bağlı olarak bireysel tasarruf açığının daha da artmasına engel olacak olmasıdır.

Ülkemiz için yurtiçi tasarrufların artırılmasında Bireysel Emeklilik Sistemi'ne otomatik katılımın olumlu etkileri olacaktır. Ancak tasarrufların artırılmasında ya da tasarruf açığının azaltılmasında sistemle ilgili ya da sistem dışı faktörlerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu faktörler şunlardır;

- Bireysel Emeklilik Sistemi'ne dâhil olun ya da olmasın Finansal Eğitimler ile bireylerin Finansal Okuryazarlık düzeylerinin artırılması büyük önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalar Finansal

Okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla tasarruf yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca sisteme dâhil olmayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması ile Bireysel Emeklilik Sistemine dâhil edilmesi de mümkün olacaktır.

- Ülkemiz açısından tasarruf açığının artmasının diğer bir nedeni de istihdam oranlarının düşük olmasıdır. Özellikle kadın istihdamının düşük olduğu düşünüldüğünde sistemden daha az kadının emekli olacağı görülmektedir.
- Bireylerin gelirlerinin tasarruf etmelerine yetecek kadar olmaması tasarruf yapılmasının önündeki diğer önemli engel olarak görülmektedir.
- Otomatik Katılım Sistemi ile 45 yaş altındaki çalışanların sisteme "otomatik kayıt" ile dâhil edilmesi bireylerin yeterli bilgiye sahip olmadan Bireysel Emeklilik Sistemine dahil olması anlamına gelecektir. Sistemin uzun vadeli yapısı düşünüldüğünde bireylere asgari düzeyde de olsa sistemle ilgili bilgi verilmesi sağlanmalıdır.
- Bireysel Emeklilik Sistemi'nde katılımcıların ikinci bir emeklilik geliri elde etmesi amacı genel olarak gelir seviyesinin düşük olması ve sistemde kalma süresine bağlı olarak para biriktirme ile sınırlı kalacaktır. Bu bağlamda örneğin 2020 yılından itibaren çalışma hayatına yeni başlayacaklar için zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi'ne geçilebilir. Bu kapsamda devlet katkısı ve başlangıç ilave devlet katkısı artırılarak, katılımcıların daha fazla birikime sahip olması sağlanabilir. Ayrıca çalışma hayatına yeni başlayan bireyler için sistemde kalma süresi uzayacağından daha gerçekçi bir emekli maaşı sağlanması da söz konusu olabilecektir.

KAYNAKÇA

AKGİRAY, Vedat, Peksevim, Seda, Şener, Emrah. (2016) Emeklilik Fonları ve Finansal İstikrar: Şili ve Türkiye Örneklerinden Dersler, *Finans ve Bankacılık Çalışmaları Dergisi, IJFBS*, CİLT 5 SAYI 2, 1-20.

AVİVASA, Emeklilik Dönemi Tasarruf Açığı Araştırması Türkiye Raporu, Ekim 2016.

BLOMBERGHT, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1880308-imf-turkiyenin-tasarruf-oraninda-dusus-bekliyor> [Erişim Tarihi: 2016]

Emeklilik Gözetim Merkezi, www.egm.org.tr [Erişim Tarihi: 27.11.2016]

OECD (2016), Pension Market in Focus, <http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2016.pdf>

PAKLİNA, Nina (2014), Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment, *IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision*, No.22, pp. 28-29.

PEKER, İbrahim (2016) Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 34-62.

PWC (2016) Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılım, Bankacılık ve Sermaye Piyasaları Bülteni.

Sabah Gazetesi , <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/05/30/beste-otomatik-katilim-donemi-geliyor> [Erişim Tarihi: 27.11.2016]

SEBİLCİOĞLU, Emine (2016), Sigortacı Gazetesi, <http://www.sigortacigazetesi.com.tr/beste-otomatik-katilim-tamam> [Erişim Tarihi: 27.11.2016]

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü (2016), *İşverenlere Yönelik Otomatik Katılım Sistemi Tanıtım Kılavuzu*.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2016a), 2017 Yılı Programı, www.kalkinma.gov.tr [Erişim Tarihi: 29.11.2016]

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2016b), 2016 Yılı Programı, www.kalkinma.gov.tr [Erişim Tarihi: 29.11.2016]

T.C. Kalkınma Bakanlığı, www.kalkinma.gov.tr [Erişim Tarihi: 29.11.2016]

TCMB (2011), Finansal İstikrar Raporu 2011.

TCMB (2016), Finansal İstikrar Raporu 2016.